

LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDO IR REZISTENCIJOS TYRIMO CENTRAS

Biudžetinė įstaiga, Didžioji g. 17/1, LT-01128 Vilnius tel. (8 5) 231 4139, faks. (8 5) 279 1033, el. p. centras@genocid.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 191428780

Grant Arthur Gochin
Atstovaujama advokato Roko Rudzinsko
A. Mickevičiaus g. 14-2
Vilnius

2018-07-11 Nr. 14R-51
Į 2018-05-17

DĖL INFORMACIJOS PATEIKIMO

Atsakome į Jūsų klausimus, užduotus 2018-05-17 gautame rašte.

I. Kodėl jūs nesate paskelbę ir ištyrę Kazio Škirpos atsiminimų ir originalių dokumentų?

Jūsų minimas Kazio Škirpos atsiminimų rankraštis (toliau – rankraštis) yra saugomas ir visiems prieinamas Vilniaus universiteto bibliotekoje, tad pirmumo teisė dėl rankraščio skelbimo priklauso universiteto mokslininkams. Kita svarbi aplinkybė yra ta, kad Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras (toliau – LGGRT centras) rankraštį priskiria istorinių šaltinių kategorijai. Istorinių tyrimų metodologija reikalauja istorinio šaltinio tyrimą sieti su jo išorine ir vidine kritine analize (toliau – kritika). Pagal išorinę kritiką privalu kruopščiai iširti ir įvertinti, kas yra tikrasis istorinio šaltinio rengėjas, kokiomis aplinkybėmis šaltinis buvo rengiamas, kokiais informacijos šaltiniais rėmėsi šaltinio kūrėjas. Vidinė šaltinio kritika turi atsakyti į klausimą: ar informacija, kurią pateikia šaltinis, šiuo atveju – rankraštis, yra patikima? Todėl rankraščio skelbimas „pliku pavidalu“ būtų mokliškai neatsakingas veiksmas ir nepasitarnautų istoriniam nešališkumui.

Teiginiai, kad LGGRT centro pažyma apie K. Škirpą buvo rengiama atsietai nuo K. Škirpos atsiminimų, neatitinka tikrovės. Pažyma buvo rengta remiantis L. Truskos, V. Vareikio darbu, skirtu Holokausto prielaidų tyrimui, tad negalima teigti, kad Centro pažyma neturi santykio su informacija, kuri yra Kazio Škirpos rankraštyje. Pažymoje istoriniai šaltiniai buvo vertinami pagal jau minėtą istorinių tyrimų metodologiją.

II. Kokio lygmens yra Kazio Škirpos antisemitizmas? Ar ištyrėte antisemitizmo apraiškas, jų pobūdį, įtaką ir pasekmes Lietuvos gyventojams? Ar nagrinėjote, kad galimai jis pats sugalvojo Lietuvos Aktyvistų Fronto programos 16-ąjį punktą? ir kt.

Pagal kolektyvinius Berlyno LAF dokumentus, kuriuose stebimos antisemitizmo apraiškos, spręsti apie K. Škirpos asmeninį antisemitizmą yra problematiška. Atsakyti konkrečiau į šį klausimą būtų įmanoma tik tuo atveju, jeigu K. Škirpa būtų vienintelis šių dokumentų autorius, tačiau taip nėra.

Bronius Raila kalbėjo, kad pro jo, Berlyno LAF propagandos komisijos pirmininko, akis praeidavo dauguma ne karinio turinio atsišaukimo projektų, kad pats yra parašęs net ištisą brošiūrą, kurios naciai neleido išspausdinti. „Šalia Škirpos, visokius atsišaukimus ruošdavom, stilistiškai, kalbiškai prižiūrėdavome, nes geriausiai tai išmanėme A. Valiukėnas, A. Maceina ir aš.“ (*Laisvės kovų archyvas, Kaunas, 1995, Nr. 15, p. 234*). B. Raila teigia, kad K. Škirpos tekstai pasižymėjo prastu stiliumi, o Berlyne sukurtų LAF dokumentų stilius yra gana nepriekaištingas. Tad Berlyno LAF dokumentus (taip pat ir jų antisemitines apraiškas) reikėtų vertinti kaip asmenų grupės kolektyvinės veiklos padarinį. Kyla klausimas: kurie kolektyvo nariai pasiūlė į dokumentus antisemitinius turinius, kurie nariai juos konkrečiai suformulavo? Dėl to dėl negalima vienareikšmiškai teigti, kad būtent Kazys Škirpa buvo Lietuvių Aktyvistų Fronto programos 16-ojo punkto – „Lietuvių aktyvistų Frontas žydų tautinei mažumai Lietuvoje atšaukia svetingumą“ – sumanytojas. Taip pat negalima teigti, kad būtent konkrečiai K. Škirpa buvo ir sumanytojas šių teiginių: „Labai svarbu šia proga nusikratyti nuo žydų“, „Juo jų daugiau šia proga iš Lietuvos pasišalins, tuo bus vėliau lengviau baigti nuo žydų nusikratyti“.

Iš esamų šaltinių negalima patvirtinti Jūsų teiginio, kad neva „K. Škirpa nurodė nusikratyti žydais“ ir „suprato, kad voldemarininkai yra nusiteikę Lietuvos žydus išžudyti, ir iš tiesų, to ėmėsi“.

Mykolo Naujokaičio byloje (*LYA, f. K-1, ap. 58, b. 12949/3*), kuri sovietų pasieniečiai sulaukė 1941 m. balandžio mėnesį, yra atsišaukimas „Amžiams išvadukime Lietuvą nuo žydijos jungo!, po kuriuo pasirašė Lietuvių Aktyvistų Frontas. Šiame atsišaukime raginama varyti žydus iš Lietuvos, o tuos žydus, kurie vykdė nusikaltimus, atiduoti teismui – taigi, nusižengusiems nenurodomas kitoks, nei kitų tautybių atstovams, teisingumo vykdymas.

Apie K. Škirpos „antisemitizmo lygmenį“ problematiška vienareikšmiškai spręsti ir dėl JAV lietuvių laikraščio „Draugas“ 1941 m. birželio 25 d. numeryje išspausdinto straipsnio „Škirpa paskirtas vadu“, kuriame rašoma: „Kauno radijo pranešė, jog Lietuvos sukilėliai Kauno gatvėse kovoja su rusais, bet apie vokiečių kariuomenės dalyvavimą nieko nesakoma. Jau vakar mes pranešėme, jog Lietuva paskelbta laisva ir nepriklausoma ir sudaryta nauja vyriausybė, kurios priekyje yra pulk. Kazys Škirpa, šiuo laiku esąs Berlyne. Jo vietoje Lietuvoje laikinai premjero pareigas eina Prapuolenis, vienas katalikų vadų. Krašto apsaugos ministru paskirtas gen. Stasys Raštikis, o sukilusios kariuomenės vadu gen. Pundzevičius. Nepriklausomybė paskelbta per radio lietuvių ir vokiečių kalbomis. Ankstesni pranešimai iš Helsinkio, Suomijos, sako, jog Marijampolės ir kituose miestuose Lietuvoje įvykusios riaušės, kurių metu žuvę sovietų pareigūnų ir žydų. Paskutiniai pranešimai iš Berlyno sako, jog pulk. Škirpa uždraudęs žydų persekiojimus Lietuvoje“.

Taip pat žinoma, kad vokiečių gestapas jau 1941 m. birželio 14 d. įspėjo K. Škirpą, kad nebūtų skelbiama Lietuvos nepriklausomybė ir sudaroma Lietuvos vyriausybė. Birželio 23 d. paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, K. Škirpa buvo iškviestas į Vokietijos URM ir jam buvo pareikštas nepasitenkinimas, taip pat jam nebuvo leista išvykti į Lietuvą, o birželio 25 d. (minimo straipsnio pasirodymo dieną) jam paskirtas namų areštas. Iš šių faktų akivaizdu, kad K. Škirpa nepakluso nacių reikalavimams ir, nepaisant asmeninės rizikos, stengėsi vykdyti Lietuvai palankią savarankišką politiką. Tai formuoja supratimą, kad, nepaisant Berlyno LAF dokumentų antisemitinių turinių, K. Škirpa buvo suinteresuotas, kad lietuviai neįsitrauktų į nacių inspiruotus žydų persekiojimus.

Šių ir kitų dokumentų, aplinkybių ir veiksmų visumos analizė sietina su LGGRT centro pažymos teiginiu: „Išanalizavus Berlyno LAF organizacijos parengtuose tekstuose sutinkamus antisemitinius teiginius, galima tvirtinti, kad jos nariai „žydų problemą“ siūlė spręsti ne genocido, o išvairo iš Lietuvos būdu“.

Antisemitizmo apraiškos, pobūdis, įtaka. Akivaizdu, kad bent jau atskiri Berlyno LAF dokumentai pasiekdavo Lietuvos gyventojus Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karo išvakarėse. Lietuvos ypatingajame archyve saugoma sovietų saugumo 1941 m. kovo ir balandžio mėnesių suimtų Kretingos pasipriešinimo organizacijos narių Petro Bortkevičiaus, Petro Dimgailos, Osvaldo Žadvydo baudžiamoji byla (*LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-2255*). Šioje byloje yra Lietuvių informacijų biuro Berlyne 1941 m. kovo 19 d. atsišaukimas „Pavergtos Lietuvos tautiečiams“, kurio 2-ajame ir 6-ajame punktuose stebimi antisemitiniai turiniai (l. 129). Be jau minėto atsišaukimo „Amžiams išvaduokime Lietuvą nuo žydijos jungo!“ Mykolo Naujokaicio byloje yra ir kitų atsišaukimų su antisemitiniais turiniais, po kuriais pasirašė Kovotojai, Geležinis Vilkas, Liaudies sūnūs, Naujieji savanoriai, Naujasis Frontas (*b. 12949/3, l. 63-11, 63-13, 63-14, 63-16, 63-19*).

Su LAF organizacija sietini antisemitiniai turiniai stebimi ir vokiečių okupacijos laikotarpio spaudoje. Kaip pavyzdį galima pateikti L. Prapuolenio 1941 m. rugpjūčio 6 d. pasakytą kalbą, kuri buvo išspausdinta laikraštyje „Išlaisvintas Panevėžietis“ (1941 m. rugpjūčio 16 d., Nr. 8). Po kalbos tekstu pasirašė L. Prapuolenis, div. gen. St. Pundzevičius, gen. št. plk. Iz. Kraunaitis, gen. št. plk. M. Mačiokas, dr. inž. Ad. Damušis, plk. J. Jankauskas, dr. inž. plk. J. Vėbra, K. Bauba, P. Žukauskas, J. Valiulis

Kaip tai veikė okupuotos Lietuvos gyventojus? Negalima sutikti su Jūsų peršama mintimi, kad gyventojų nuomonę šiuo klausimu labiau veikė LAF atsišaukimai, nei galingas okupacinės nacių valdžios propagandos aparatas, paremtas ypatinga ginkluota jėga.

Tarp Niurnbergo proceso dokumentų yra dokumentas L-180, kuriame A operatyvinės grupės vadas SS brigadefiureris Walteris Stahleckeris rašo H. Himleriui, kad „mūsų nuostabai“ Kaune sunku vietos gyventojų rankomis suorganizuoti didesnio masto žydų pogromą, bet pavyko rasti žurnalistą Klimaitį. Walteris Stahleckeris taip pat rašo, kad jo grupė „turėjo sukurti neginčijamą faktą, įrodantį, kad išlaisvinti gyventojai patys ėmėsi griežčiausių metodų prieš bolševikus ir žydus. Tai reikėjo padaryti taip, kad neiškiltų aikštėn vokiečių nurodymai“. (*Niurnbergskij proces, Maskva, 1966, t.3, p.326*).

LGGRT centras neturi galimybės ištirti, kaip konkrečiai Berlyno LAF dokumentai veikė krašto gyventojus dėl šių priežasčių:

1) Berlyno LAF organizacijos programinės nuostatos 1941-1944 m. nebuvo nepriklausomos Lietuvos valstybės oficialios politikos sudėtinė dalis, tai buvo nacių ideologijos dalis; okupacinė nacių valdžia vadovavosi ne Berlyno LAF organizacijos, o savos nacionalsocialistų partijos programinėmis nuostatomis;

2) nežinoma, kiek Lietuvos gyventojų susipažino su šiais Berlyno LAF dokumentais;

3) neturime archyvinių duomenų, kurie apibūdintų konkrečių asmenų išsakytus asmeninius išgyvenimus, subjektyvius vertinimus ir jų pagrindu atliktus veiksmus, kurie kilo skaitant Berlyno LAF dokumentus su juose esančiais antisemitiniais turiniais.

4) esama neatitikimų tarp atskirų Berlyno LAF dokumentuose esančių antisemitinių teiginių ir realios jų įgyvendinimo praktikos nacių okupacijos (1941-1944 m.) laikotarpiu.

Istorikas Valentinas Brandišauskas, tyrinėjęs antisemitizmo vietą Lietuvos pogrindžio ideologijoje, antisemitinius atsišaukimus, po kuriais pasirašė „Naujieji savanoriai“, „Kovotojai“. „Geležinis Vilkas“, „Liaudies sūnūs“, Berlyno LAF programą, B. Railos parengtą programą „Už ką kovoja aktyvistai“, atsišaukimą „Amžiams išvaduokime Lietuvą nuo žydijos jungo“, LAF platformos metmenis, Berlyno LAF programos 16-ąjį punktą, daro tokią išvadą: „Aptariant nacionalizmą, reikėtų skirti teoriją nuo praktikos. Nors retorika buvo žiauri, tačiau elgesys gana nuosaikus. Jis beveik nepalietė Lietuvos masinės sąmonės. Tiesa, prasidėjus karui, neišvengta antisemitizmo apraiškų praktikoje, bet tai lėmė vietinės priežastys, o ne LAF antisemitinė retorika“ (*Valentinas Brandišauskas, Siekiai atkurti Lietuvos valstybingumą (1940 06-1941 09), Vilnius, 1996, p. 137-139*).

Pažymėtina, kad Berlyno LAF dokumentuose kalbama apie tai, kad žydai turi būti išvaryti iš Lietuvos, tačiau 1941 m. birželio sukilimo kontekste šio tikslo siekimas yra labiau fragmentinis, nei visuotinis reiškinys.

Taip pat pabrėžtina, kad nacių valdymo laikotarpiu žydų engimas ir žudymas susilaukė masinės užuojautos, stebimi daugkartiniai žydų gelbėjimo atvejai, rizikuojant savo ir savo šeimų gyvybėmis.

Istorinėje literatūroje teigiama, kad Lietuvos vyriausybės sudarymo projektus rengė Berlyno LAF štabas. Atrodytų, kad Vyriausybė turėjo nuosekliai įgyvendinti Berlyno LAF organizacijos nuostatas, jose matomas antisemitines apraiškas. Tačiau Vyriausybės veikime galima stebėti poelgius, prieštaraujančius Berlyno LAF dokumentuose esančioms antisemitinėms apraiškoms ir susijusioms su noru padėti žydams. Lietuvos laikinosios vyriausybės krašto apsaugos ministras gen. Stasys Raštikis aprašo, kaip pas jį apsilankė buvęs Lietuvos kariuomenės vyriausias rabinas Sniegas ir Lietuvos kariuomenės atsargos leitenantas advokatas Goldbergas ir prašė pagalbos. S. Raštikis kalbėjo, kad „Lietuvos Laikinoji vyriausybė žydų, kaip ir daugelio kitų klausimų, reikalu yra visiškai bejėgė ir negali nieko padaryti“, bet vis tiek apsilankiusiems žydų atstovams pažadėjo "kelti žydų reikalą palankia jiems prasme vokiečių karinėje vadovybėje". S. Raštikis prisimena: „Kitą dieną (po rabino Sniego ir advokato Goldbergo apsilankymo) nuvykau pas vokiečių karo komendantą generolą von Pohl ir pradėjau jam sakyti, kad Lietuvos vyriausybė ir lietuvių visuomenė labai susirūpinusios vokiečių akcija prieš žydus. Gen. von Pohl pareiškė, kad jis nieko negalės padaryti šiuo reikalu, bet pasiūlė man kalbėtis su generolu von Rocques. Aš paprašiau, kad ir von Pohl sutiktų kartu su manim nuvykti pas aną generolą. Sutiko, ir tuoj abudu nuvažiavome į buvusio Lietuvos kariuomenės štabo rūmus, kur dabar buvo įsikūręs gen. von Rocques štabas. Generolo von Pohl komendantūra buvo buvusiuose Lietuvos užsienių reikalų ministerijos rūmuose. Von Rocques priėmė mus buvusiame Lietuvos krašto apsaugos ministerių darbo kambary. Pasikalbėjime dalyvavo: gen. ltn. von Rocques, gen. mjr. von Pohl, generolo Rocques štabo viršininkas generalinio štabo pulkininkas leitenantas Kriegsheim, generolo adjutantas ir aš. Adjutantas visą mūsų pasikalbėjimą stenografavo. Aš pradėjau pasakoti lietuvių visuomenės ir vyriausybės nepasitenkinimą ir susirūpinimą vokiečių pradėtu Lietuvos žydų persekiojimu ir naikinimu.— Jūs (lietuviai) dar nesate prie to pripratę, bet turėsite priprasti, — įsiterpė šeimininkas į mano pranešimą. — Ne, pone generole, mes prie to nepriprasime, — atsakiau. — Bet juk tai daro ne vokiečių kariuomenė, bet Gestapo. — Taip, pone generole, bet mūsų vyriausybė ir aš pats manome, kad dabar karo metu, ir ypač pas mus Lietuvoje, kuri dabar yra artimiausiame karo veiksmų užnugary, karinė valdžia turi ne tik didžiausią, bet ir aukščiausią galią. Abudu vokiečių generolai truputį šyptelėjo. Aš kalbėjau toliau: - Todėl aš ir atvykau pas Tamstą pareikšti visų mūsų didžiausio nepasitenkinimo ir susirūpinimo šiuo reikalu ir prašyti sustabdyti dabar Kaune ir provincijoje tebevykstančią akciją prieš žydus. Mačiau, kad mano pareiškimas nepatiko generolui, bet jis greit susivaldė ir pradėjo teisintis, kad tai esanti Gestapo darbo sritis ir kad karinė vadovybė negalinti turėti didesnės įtakos visam šiam reikalui. Generolas von Pohl pritarė mano minčiai, kad ši Gestapo akcija jaudinanti vietinius lietuvius gyventojus. Po ilgesnio pasikalbėjimo šeimininkas pareiškė, kad apie lietuvių nuotaikas ir apie mano pareiškimą jis painformuosiąs aukštesnes instancijas... Atsisveikindamas ir paduodamas man ranką, jis pasakė: — Pone generole, nesijaudinkite ir nesirūpinkite, visa ši akcija greit baigsis. Vadinasi, vyriausias karinės vadovybės atstovas Lietuvoje kalbėjo ne apie akcijos sustabdymą, bet apie jos baigimą. Palydėjau generolą von Pohl jo automobily iki Vienybės aikštės ir iš ten pėsčias nuėjau į Lietuvos vyriausybės rūmus. Ministeriui pirmininkui negalėjau pranešti nieko džiuginančio, nes iš generolo von Rocques lūpų išsprūdęs sakiny, kad Gestapo akcija prieš žydus turėsianti greit baigtis, nieko gero nesakė... Po kelių dienų vėl atsilankiusiam pas mane rabinui Sniegui galėjau tiek pasakyti, kad mėginau vokiečių kariuomenės vadovybėje tuo

reikalu ką nors laimėti, tačiau iš to, kas man pavyko patirti, jokių optimistiškesnių išvadų negalima daryti (*Stasys Raštikis, Kovose dėl Lietuvos, II, p. 306-307*).

Lietuvių nacionalistų partijos 1941 m. lapkričio mėnesį Didžiojo Vokietijos Reicho Vyriausybei Berlyne rengto *promemoria* metmenyse rašoma: „Iš Lietuvos teritorijos išvykusiems batalionams pavedamos Lietuvą ir lietuvių žeminančios užduotys (Gudijos žydų ir civilinių rusų belaisvių šaudymas bei korimas). Jeigu lietuvių karininkai atsisako šaudyti – juos pačius grasoma sušaudyti. Egzekucijų metu yra fotografuojami ir filmuojami tik lietuviški daliniai, nes vokiečių daliniai tuomet pasitraukia į šalį. Lietuvių tauta nesijaučia, savo nuoširdaus prisidėjimo prie D. Vokietijos žygio į Rytus lengvinimo pasekmėje, tokios paniekos ir tokio pažeminimo iš D. Vokietijos pusės nusipelnusi“ (*LCVA, f. R-1520, ap. 1, b. 2, l. 11*). Tai pat rašoma: „Lietuvių tauta neturi simpatijos žydams, tačiau pravedamas žydų likvidavimas iš Lietuvos teritorijos sukėlė lietuvių tautos masės pasibodėjimo jausmą. Tą jausmą gilino girdimi faktai, kad daug kartų buvo filmuojami ir fotografuojami vien tik esą lietuviai tvarkytojai. Lietuviai mano, kad dar iki šiolei neišemigravę Lietuvos žydai galėtų būti sėkmingai panaudojami kaip darbo jėga atstatymo darbams sugriautoje Gudijoje ir Rusijoje. Lietuviai mano, kad Lietuvą apleidžiančių žydų nuosavybė turėtų būti pavesta lietuvių tautos dispozicijai, nors yra jau žinoma, kad Šiaulių apygardos komisaras šių metų VIII. 3 pareiškė apskričių viršininkams ir burmistrams: „Pagrindinė taisyklė – visas žydų turtas yra Vokietijos Reicho nuosavybė“ (*LCVA, f. R-1520, ap. 1, b. 2, l. 1. 12*).

III. Kur ir kaip savo leidiniuose pabrėžiate, kad LAF propaganda buvo nusikalstama ir kt.?

LGGRT centras nenustatinėja kalčių ir nevykdo teisingumo. 2018-02-26 LGGRT centro atsakyme Nr.55R-21 Jums rašėme, kad Lietuvos laikinosios vyriausybės vadovo Juozo Brazaičio - Ambrazevičiaus, šias pareigas perėmusio Berlyne areštavus K. Škirpą, veikla 1974 metais buvo išsamiai tirta JAV (Kongreso prašymu ją tyrė JAV Imigracijos ir natūralizacijos tarnyba), ir J. Brazaitis buvo visiškai išteisintas. Pats K. Škirpa paskutinius savo 30 gyvenimo metų praleido JAV (mirė 1979 m.) nesulaukęs jokių kaltinimų iš JAV administracijos ar teisėsaugos, kuri, kaip jau minėta, aktyviai ieškojo genocido nusikaltimus vykdžiusių asmenų ir tyrė Lietuvos laikinosios Vyriausybės veiklą.

Jūsų 2018-03-21 rašte Seimo kontrolieriui ir LGGRT centrai paskelbtas teiginys „Norime atkreipti Seimo kontrolieriaus dėmesį į tai, kad istorikų žiniomis Juozo Brazaičio atžvilgiu JAV Kongrese ir tarnyboje nebuvo atliekamas joks oficialus tyrimas“ neatitinka tikrovės. Išsamų tyrimą atlikusios Imigracijos ir natūralizacijos tarnybos atstovas L.F. Chapmanas rašo: „In addition to the foregoing approximately forty (40) other potential sources of information were contacted throughout the United States, Europe and the Near East. (...) Based upon the foregoing, the names of Messrs. Brazaitis and Slepetyš have been removed from active list of Alleged Nazi War Criminals residing in the United States and the investigations relating thereto deactivated.“ (*JAV Teisingumo departamento Imigracijos ir natūralizacijos tarnybos raštas Kongreso Imigracijos, pilietybės ir tarptautinės teisės pakomitečio pirmininkui Joshua Eilbergui, Vašingtonas, 1974 m. gruodžio 27 d.*).

Jūsų vertinimus – klausimus: „Reikėtų ar nereikėtų pastebėti, kad sukilimo klausimais K. Škirpa artimai bendravo su tos būsimosios Vansee konferencijos dalyviu Georgu Leibrandtu, taip pat partijos strategu Peter Kleistu, kuris jau 1939 m. rūpinosi slavų tautų iškraustymu? 1941 m. liepos mėnesį K. Škirpa būtent P. Kleistui parašė naujosios Lietuvos vyriausybės pristatymo deklaraciją, kurioje skelbia: „Be to lietuvių tauta bus apvalyta nuo svetimosios rasės, kuri per šimtmečius savanaudiškai čiulpė lietuvių prakaito ir puslėtų rankų darbo vaisius[...]? Lietuvoje žydų tautos genocidas prasidėjo anksčiausiai iš visų nacių Vokietijos

okupuotų kraštų. Ar tai etninis valymas apie kurį Škirpa skelbia vyriausybės pristatymo deklaracijoje? Kokia yra centro istorikų nuomonė, gal Škirpa tokį valymą siūlė Kleistui, ar Kleistas siūlė tokį valymą Škirpai? Centro nuomone, ar sėkmingas Lietuvos žydų išžudymas turėjo įtakos Europos žydų išžudymui?“ ir kt. **vertiname kaip grubų istorijos falsifikavimą, kurį propagandiniais tikslais stengėsi įdiegti naciai ir komunistai**, ir kuriuo bandoma įteigti, kad neva Holokausto priežastimi buvo ne nacių ideologija, o LAF dokumentai, kad neva ne nacistinė Vokietija, o nacių okupuota Lietuva inicijavo žydų žudynes.

Kaip jau minėta, JAV gyvenančiam K. Škirpa nebuvo pateikti jokie kaltinimai, o J. Brazaitis po išsamaus tyrimo visiškai išteisintas. Nenuteistas liko ir nacių diplomatas Peteris Kleistas (miręs 1971 m.), kurį Jūs, nepateikdamas jokių mokslinė kritine analize paremtų įrodymų, vadinate nacių partijos strategu, ir iš jo susitikimų su K. Škirpa darote pseudoišvadas apie Holokausto genezės teoriją. Iš turimų duomenų galima teigti tik tiek, kad su nacių diplomatu P. Kleistu, artimu Vokietijos užsienio reikalų ministru J. Ribbentropui, K. Škirpa bendravo kaip Lietuvos pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Vokietijoje, besirūpinantis Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu. Apie K. Škirpos (o ir P. Kleisto) įtaką nacių politikai galima spręsti ir iš paties K. Škirpos atsiminimų, kaip J. Ribbentropas bandė nuslėpti nuo K. Škirpos apie nacių ruošiamą puolimą prieš Sovietų Sąjungą: „Pastarasis atsakęs, kad joks ginkluotas konfliktas su Sov. Rusija nekils: užtektų jam, von Ribbentropui, pakalbėti su Molotovu, o Hitleriui su Stalinu, ir geri santykiai tarp abiejų valstybių būtų išsaugoti. Dr. Kleistas į tai iš savo pusės von Ribbentropui atsakęs, jog nelaikąs manęs jokių minkštapročiu (Dummkopf), kad tokiam tvirtinimui patikėčiau, ir kad ano meto padėtį kiekvienas protaujantis žmogus galėjo gerai suprasti. Kodėl dr. Kleistas visą tai man šitaip dėstė, tada tegalėjau tik spėlioti: maniau, kad gal apsaugotų šefą nuo bent kokio pakaltinimo iš Sovietų pusės, jei apie mudviejų su dr. Kleistu planavimus Sovietų ambasada kokiu nors būdu patirtų ar šiaip pasklistų gandų Berlyno sferose. (K. Škirpa „Sukilimas Lietuvos suverenumui atstatyti“, Vašingtonas, 1973 m. p. 32). Atkreiptinas dėmesys, kad K. J. Ribbentropas nepriėmė K. Škirpos, kai šis prašėsi audencijos 1941 m. birželio 24 d., norėdamas leidimo išvykti į Lietuvą.

Kitas itin svarbus akcentas, kurį Jūs kažkodėl ignoruojate, yra tas, kad XX a. genocidai buvo inicijuoti ir vykdyti valstybinių ideologijų ir valstybinių valdžių. Vokiečių okupacijos (1941-1944 m.) laikotarpiu Lietuva neturėjo jokių galių vykdyti valstybinės politikos. Nacių okupacinė valdžia savo ruožtu vadovavosi ne Berlyno LAF organizacijos ideologija ir jos dokumentų nuostatomis, o sava nacionalsocialistine programa.

Dar prieš karą su Sovietų Sąjunga (t.y. iki Jūsų rašte minimų K. Škirpos susitikimų su P. Kleistu 1941 m. liepą) 1941 m. birželio 17 d. Berlyne įvyko posėdis, kuriame SS ir policijos vadams Heinrichas Himmleris asmeniškai operatyvinių grupių A, B, C, D vadams išaiškino, kad, anot RSHA III valdybos viršininko bei Operatyvinės grupės D vado Otto Ohlendorfo, viena iš pagrindinių šių grupių užduočių yra žydų žudymas. SS štandartenfiureris Karlas Jägeris liudijo, kad RSHA viršininkas R. Heydrichas susitikimo Berlyne metu jam ir dar 50 SS vadų pasakė, kad jie karo su Rusija atveju turės šaudyti žydus (R. Hilberg R. Die Vernichtung der europäischen Juden, Frankfurt am Main, 1990, Bd. 2, S. 303–304; M. Wildt, Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes, Hamburg, 2002, S. 558).

1941 m. birželio 29 d. R. Heydrichas telegrama operatyvinių grupių vadams dar kartą priminė 1941 m. birželio 17 d. posėdį ir informavo, kad jų tikslas yra skatinti lokalius žydų pogromus. Jie turėjo neišsiduoti esantys šių pogromų iniciatoriai, rėmėjai (Wildt M. Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes. Hamburg, 2002. – S. 558).

R. Heydricho 1941 m. liepos 2 d. direktyva aukštesnius SS ir policijos vadus okupuotoje SSRS teritorijoje Jeckelną, von den Bach-Zelewskį, Prützmanną, Korsemanną glausta forma dar kartą informavo apie vokiečių saugumo policijos ir SD operatyvinėms

grupėms betarpiškai duotus [greičiausiai posėdžio Berlyne 1941 m. birželio 17 d. metu] principinius nurodymus. (*Hans Buchheim, Martin Broszta, Hans-Adolf Jacobsen und Helmut Krausnick. Anatomie des SS-Staates. München, 1994, S. 612–613; Уничтожение евреев СССР в годы немецкой оккупации (1941–1944). Сборник документов и материалов. Иерусалим, 1991, с. 40*). R. Heydricho direktyvoje taip pat buvo nurodyta, kad naujai okupuojamose srityse neturi būti daromos kliūtys sluoksniams, kurie nori apsivalyti nuo komunistų ir žydų. Priešingai, reikia, nepaliekant pėdsakų, tai skatinti (*Hans Buchheim, Martin Broszta, Hans-Adolf Jacobsen und Helmut Krausnick. Anatomie des SS-Staates, München, 1994, S. 612–613*).

Pakartosime, kad Niurnbergo proceso dokumente L-180 A operatyvinės grupės vadas SS brigadefiureris Walteris Stahleckeris rašo, kad jo grupė „turėjo sukurti neginčijamą faktą, įrodantį, kad išlaisvinti gyventojai patys ėmėsi griežčiausių metodų prieš bolševikus ir žydus. Tai reikėjo padaryti taip, kad neiškiltų aikštėn vokiečių nurodymai“.

1941 m. birželio pabaigoje ir liepos mėnesį, t. y. vokiečių karinės administracijos valdymo laikotarpiu, naciai, persekiodami žydus, vadovavosi jau minėtos RSHA viršininko R. Heydricho 1941 m. liepos 2 d. direktyvos nuostatomis. Naciai šios direktyvos nuostatomis įgyvendinti Lietuvoje turėjo palankias aplinkybes, nes 1941 m. birželio sukilimo metu ir po jo atsikūrusi administracija buvo suinteresuota nubausti asmenis, kurie pirmosios sovietų okupacijos laikotarpiu kolaboravo su sovietų režimu. Tarp jų buvo tiek žydų, tiek lietuvių, tiek kitos tautybės asmenys. Šie asmenys savo ruožtu naciams taip pat buvo nenaudingi, pavojingi ir vertintini kaip priešai. Nacių ir sovietų nusikaltimų tyrimo komisijos išvadoje rašoma: „Holokausto etapai. Žydų naikinimo procesą Lietuvoje sudaro trys aiškūs etapai: a) pogromai ir pradinės plataus masto žudynės iki 1941 m. rugpjūčio pirmiausia buvo nukreiptos prieš žydus. Žudynes mėginta pateisinti antisemitine žydus bolševizmui prilyginančia propaganda, kuriai plisti buvo gera terpė. Aukos buvo daugiausia geros fizinės būklės darbingo amžiaus žydai vidutiniškai nuo 15 iki 60 metų; b) žudymo operacijų, apėmusių išties bendruomenes nuo 1941 m. rugpjūčio pradžios iki 1941 m. gruodžio, metu didžioji dauguma Lietuvos žydų buvo išnaikinta; daugiau nei 40 000 žydų – vyrų, moterų, vaikų – dirbo priverčiamuosius darbus ypač sunkiomis gyvenimo sąlygomis keliuose išlikusiuose getuose ir darbo stovyklose (*Christoph Dieckmann, Saulius Sužiedėlis, Lietuvos žydų persekiojimas ir masinės žudynės, Vilnius, 2006, p. 273*). LGGRT centro istorikas Arūnas Bubnys skiria šiuos žydų žudynių 1941 m. vasarą ir rudenį Lietuvos provincijoje etapus. Pirmasis – 1941 m. birželio pabaiga-liepos vidurys. Šiuo laikotarpiu vyravo politiniai persekiojimo motyvai. Žydai dažniausiai buvo suimami, įkalinami ir šaudomi kaip buvę komunistai, komjaunuoliai, sovietų valdžios pareigūnai ir šalininkai. Dėl tų pačių priežasčių buvo terorizuojami ir kitų tautybių asmenys. Antrasis etapas apima 1941 m. liepos pabaigą – 1941 m. lapkritį. Tai rasinio genocido laikotarpis. Žydai šiuo metu buvo persekiojami ne dėl politinių priežasčių, bet dėl to, kad jie buvo žydai. Šiuo laikotarpiu išžudyti beveik visi Lietuvos provincijos žydai (*Holokaustas Lietuvoje 1941-1944 m., Vilnius, 2011, p. 8*).

Kokiais motyvais vyko nacių okupuotoje Lietuvoje žmonių persekiojimai 1941 m. birželio pabaigoje ir liepos mėnesį, pateikiame kelis pavyzdžius.

Kauno apskrities Seredžiaus valsčiaus policijos nuovados viršininkas 1941 m. liepos 10 d. rašė Kauno karo komendantui, kad siunčia sulaikytą Seredžiaus gyventoją Faivelį Podrečiką, kuris sovietų okupacijos metu yra pasireiškęs kaip aktyvus komunistų veikėjas ir veikė kontakte su čekistais (*Seredžiaus policijos nuovados viršininko 1941 m. liepos 10 d. raštas Nr. 20 Kauno karo komendantui, LCVA., f. R-972, ap. 1, b. 91, l. 1*). Pagal liudininkų Benado Račkaičio, Benado, Juozo Masaičio parodymus Faivelis Podrečikas buvo komunistų šalininkas, nešiojo pagalbinės milicijos ženklą, dažnai buvo galima pastebėti vaikščiojant su komjaunuolių sekretoriumi, persekiodavo susipratusius lietuvius ir juos viešoje vietoje koliodavo, jei kas nepritardavo. Per 1941 m. liepos 10 d. apklausą F. Podrečikas parodė, kad

kompartijai ir tiesiogiai komjaunimo organizacijai nepriklausė, kai kada nuedavo į komjaunimo susirinkimą. Pagalbinei milicijai priklausė dėl to, nes kompartijos sekretorius Mazinteris buvo prigrasinęs, kad jei nepasirašysi, tai negausi jokio darbo. Dėl to buvo priverstas įsirašyti (1941 m. liepos 10 d. patyrimo aktas, LCVA, f. R-972, ap. 1, b. 91, l. 2-2a.p.). Seredžiaus policijos nuovados viršininkas 1941 m. liepos 10 d. rašė Kauno karo komendantui, kad siunčia jam Iciką Bekerį, kuris bolševikų valdymo metu buvo labai aktyvus komunistų veikėjas ir persekiojo lietuvius, kuris yra pavojingas esamai santvarkai (*Seredžiaus policijos nuovados vršininko 1941 m. liepos 10 d. raštas Nr. 19 Kauno karo komendantui, LCVA, f. R-972, ap. 1, b. 22, l. 2*). Liudininkai Juozas Ovsenka, Vladas Gurgždys parodė, kad Icikas Bekeris buvo didelis, aktyvus komunistų veikėjas, skundė čekistams susipratusius lietuvius ir su lietuviais žiauriai elgdavosi, kad balsavimo metu ragino lietuvius balsuoti už išstatytus veikėjus ir persekiojo, skundė čekistams nebalsavusius. Icikas Bekeris 1941 m. liepos 10 d. parodė, kad komunistų partijai nepriklausė, žmonių neskundė ir su čekistais reikalų neturėjo (1941 m. liepos 10 d. patyrimo aktas, LCVA, f. R-972, ap. 1, b. 22, l. 1-1a.p.).

Kita vertus, 1941 m. buvo atvejų, kai birželio pabaigoje ir liepos mėnesį žudynių aukomis tapo ir žydai, daugiausia vyrai, kurie sovietmečiu nebuvo lojalūs sovietų režimui. Pvz., prezidento A. Smetonos valdymo laikotarpiu Veliuonoje veikė „Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos Nepriklausomybės atvadavime“, sąjungos skyrius. 1938 m. liepos 4 d. vyko skyriaus narių visuotinis susirinkimas, dalyvavo 12 asmenų. Jo metu skyriaus valdybos pirmininku buvo išrinktas prekybininkas, krautuvininkas Geršonas Kravicas (g. 1901 m.), sekretoriumi – prekybininkas, krautuvininkas Ruvinas Teitelis (g. 1899 m), išdinininku – žemdirbys Nochimas Elijašovas (g. 1901 m.). Revizijos komisijos nariais išrinkti laivininkas Peisachas Panemunskis (39 m.), pirklys Chaimas Laferis (38 m.). Garbės teismo nariais išrinkti sodininkas Girša Buršteinas (39 m.) ir mėsininkas Zingeris Jankelis (39 m). Kiek vėliau papildomu valdybos komisijos nariu tapo žydas ir Meieris Teitelis, o garbės teismo papildomu nariu – Nochimas Volfsonas (*Lietuvos Respublikos V.R.M. Administracijos departamentas. Nr. Dr.R.1104. Kaunas. 1939 m. birželio 17 d., Veliuonos Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos Nepriklausomybės atvadavime, sąjungos skyriaus visuotinio susirinkimo 1938 m. liepos 4 d. protokolas, Meierio Teitelio pasižadėjimas, Nochimo Volfsono pasižadėjimas, LCVA, f. 593, ap. 1, b. 7, l. 25, 27, 28, 32*). Yra žinių, kad Kauno apskrities Veliuonos valsčiuje 1941 m. liepos 20 d. per žudynės pušyne prie Gystaus upelio buvo sušaudytas žydas Teitelis Mejeris, t y, buvęs savanoris.

LGGRT centro išleistos knygos „Generolas Vėtra“ autorius Viktoras Ašmenskas (g. 1912 m, miręs 2016 m.) – pasipriešinimo nacių ir sovietiniams okupaciniams režimams veikėjas, vienas iš nedaugelio, išgyvenusių iki šių dienų istorijos liudininkų, žymus aviatorius, aprašęs savo istorinius prisiminimus. Ši knyga nėra pagal istorinių tyrimų metodologiją paruošta mokslinė knyga, čia išreikšta asmeninė istorinio liudininko nuomonė, knygos tikslas nebuvo antisemitizmo problemų nagrinėjimas, autoriui buvo leista laisvai reikšti savo mintis.

4. Ar K. Škirpa pranešė Lietuvos sukilėliams tikruosius nusikalstamus nacių sumanymus ir kt.?

Neturime žinių, kad K. Škirpa dalyvavo itin slaptame 1941 m. birželio 17 d. pasitarime Berlyne, kur Operatyvinių grupių A, B, C, D vadams buvo duoti slapti nusikalstami nurodymai, tarp jų ir dėl žydų žudymo. Neturime žinių, kad jam asmeniškai būtų suteikta itin slapta informacija apie nacių numatomas žydų žudynes. Neturime žinių, kad K. Škirpa apie tokius nacių sumanymus būtų informavęs Lietuvos sukilėlius.

5. Kaip K. Škirpos melas veikė įvykius Lietuvoje ir kt.?

Šį klausimą laikome moksliskai neobjektyviu, neprofesionaliui ir neetiškui. Berlyno LAF vadovas Kazys Škirpa yra istorinis veikėjas, todėl jo veikla turi būti tiriama laikantis istoriniams tyrimams keliamų reikalavimų. Terminas „melas“ turėtų būti išverstas į istorinę mokslinę kalbą: istoriskai aiškiai ir konkrečiai apibrėžtų šio termino turinį, išreikštų jį teiginių forma, būtų kildinamas iš istorinių tyrimų, t. y. istoriografinio konteksto. Šiame abstrakciniame „melo“ kontekste negalime atsakyti ir į kitus šioje pastraipoje keliamus klausimus, kaip neatitinkančius mokslinio lygmens.

6. Kaip Jūs viešinate K. Škirpos ir jų bendražygių klastotes ir kt.?

Šį klausimą taip pat vertiname kaip moksliskai neobjektyvų ir neprofesionalų, nes tokie terminai atkartoja antrosios sovietų okupacijos propagandą.

Pranešame, kad LGGRT centras, kaip mokslo institucija, nagrinėja įvairius, nevienpusiškus istorinius šaltinius, o kai jie prieštarauja vienas kitam, gretina juos tarpusavyje ir daro analizę plačiame istoriografiniame kontekste.

„Laisvės kovų archyve“ (1994 m., Nr. 11, p. 149-152) yra paskelbti šie dokumentai: 1. Lietuvių aktyvistų fronto programa; 2. Lietuvių aktyvistų fronto įstatai; 3. Lietuvos Apsaugos Gvardijos statutas; 4. Dokumentai apie Lietuvos Apsaugos Gvardijos artimiausius uždavinius; 5 LAF 1941 m. kovo 19 d. atsišaukimas į krašto gyventojus; 6. LAF atsišaukimas „Jei trimitai sugaus“. Skelbiamų dokumentų rinkinį surinko, išsaugojo ir visuomenei pateikė svarbus istorijos liudininkas, Lietuvos rezistentas, 1941 m. birželio sukilimo dalyvis Jonas Čepulis.

Tačiau kitame „Laisvės kovų archyve“ (1995 m., Nr. 15, p. 232-240) taip pat paskelbti Mykolo Naujokaičio, Broniaus Railos, Liudo Reivydo, Pilypo Naručio pasisakymai dėl leidinyje Nr. 11 paskelbtų dokumentų.

Kaip ir anksčiau minėti LAF dokumentai, taip ir šių asmenų, kaip istorijos dalyvių ir liudininkų, pasisakymai priskirtini istoriografijai ir vertintini kaip istorinio tyrimo objektai. Tai, ar jie sako tiesą ar netiesą, gali būti sprendžiama tik istorine tiriamąja tvarka. Vykdam istorinį mokslinį tyrimą būtina vertinti ir šį Broniaus Railos pasisakymą: „Į LAF programą įdėtą 16-ąjį paragrafą žiūrėčiau kaip į keistenybę. Aš dalyvavau kuriant LAF Berlyne, girdėjau ir skaitydavau visas programas, bet tokio turinio paragrafo neatsimenu. Niekad šitaip žydu klausimas nebuvo diskutuojamas. Nemanau, kad Škirpa „Sukilime“ būtų galėjęs keisti. Jis buvo rafinuoto būdo ar stiliaus savo raštuose, tačiau labai sąžiningas – nieko nebūtų pats žalojęs, keitęs, koregavęs. Manychiau, kad vėliau kažkas buvo suinteresuotas (NKVD, KGB, žydai) aktyvistų programą „papildyti“, visą akciją kompromituoti ir apteršti. Tegu kas Vilniuje geriau ištiria tą naująją „programą“ su specialiu skyriumi: iš kur jis ir kaip archyve atsirado. Ta pati mano nuomonė ir dėl vadinamo 1941 m. kovo 19 d. atsišaukimo iš Berlyno. Aš buvau Berlyne LAF propagandos komisijos pirmininkas, pro mano akis praeidavo daugumas ne karinio turinio atsišaukimų projektų. <...> Aš asmeniškai esu tiek patyręs, kaip bolševikai falsifikuodavo mano praeitį, Genrikas Zymantas (matyt, turima minty Zimanas – red. past.) rašydavo apie turimus „įrodymus“, kokių kraštų žvalgybose aš tarnauju, koks „hitlerininkas“ esu etc. Taigi ir su manimi, ir su kitais galėjo skelbti ir gal „dokumentus“ vis paruošti, kokių tik panorėdavo ir jiems reikėdavo priešams kompromituoti“ (*Laisvės kovų archyvas, Kaunas, 1995, Nr. 15, p. 232-240*).

Suprantama, kad šiam pasisakymui galima prieštarauti ir kelti klausimą: ar B. Raila sakė tiesą? Jeigu sakė tiesą, vis vien kiltų klausimas: kaip tada reiktų vertinti darbą „Už ką kovoja aktyvistai“ – juk po dokumentu nurodomas autorius B. Raila. Tačiau bet kokių atveju mokslinis tyrimas netikrindamas negali atmesti B. Railos iškeltos sovietų represinių struktūrų, kaip dokumentų falsifikatorės, versiją. Turėtų būti keliamas klausimas: ar sovietų saugumas galėjo suklastoti minėtus dokumentus, įterpdamas antisemitinius turinius? Juolab kad sovietų

propaganda 1941 m. sukilėlius, kaip ir Lietuvos laisvės kovos dalyvius, per visą okupacijos laikotarpį stengėsi pavaizduoti ne kaip kovotojus už Lietuvos laisvę, o kaip nacių pakalikus. Turi būti tikrinami ir M. Naujokaičio išsakyti paneigimai dėl jo baudžiamojoje byloje esančių dokumentų su antisemitiniu turiniu – ar jie nėra sovietų saugumo nėra klastotė, pakišta provokacija ir pan., juolab kad tardymo metu iš M. Naujokaičio duomenys buvo išgauti prievartiniu būdu.

Tik istorine moksline tvarka ištyrus visas istorines aplinkybes galima būtų nutarti, ar minėti asmenys sakė tiesą ar netiesą.

Yra ir daugiau ano laikmečio liudininkų, kalbančių apie istorines klastotes, organizuotas nacių valdžios, kurias įvertino JAV Teisingumo departamentas, tirdamas J. Brazaičio veiklą. 1974 m. gruodžio 10 dieną Adolfas Damušis laiške J. Brazaičiui (tuo metu JAV Teisingumo departamentas vykdė Juozo Brazaičio patikrinimą) rašo: „Kiek aš atsimenu dėl Ghetto laikinoji vyriausybė nebuvo priėmusi jokio nutarimo. Klausimas buvo iškilęs, bet nesvarstytas, kadangi nebuvo laikinosios vyriausybės kompetencijoje.

Susipažinęs su „Documents accuse“ spausdiniu, esu pilnai įsitikinęs, kad dokumentas Nr.40 yra falsifikatas. Niekad nebuvo kalbama apie žydų koncentracijos stovyklą. Iš vokiečių tegirdėjome tiktai apie žydų ghetto. Fotokopijoje dokumentas yra 3 [ir] 7/8 inčo pločio ir 6 [ir] 1/8 inčo ilgio. Originalinis lapo plotas yra 8 [ir] 1/2 inčo, taigi ilgis turėtų būti 13 [ir] 3/8 inčo. Tokie lapai tebevartojami pas notarus bei advokatus nuosavybės dokumentams sudaryti.

Dokumento Nr. 52 bei kitokio panašaus pavyzdžio neatsimenu. O jo turiniui mes buvome visiškai svetimi ir jis tada jeigu ir būtų patiektas mums būtų visai nepriimtinas. Tada buvo toks didelis pasipiktinimas dėl vykdomų Stahleckerio pogromų.

Klimaitį kiek atsimenu buvo pakvietęs pulk. Šlepetys ir pulk. Narakas jį draudė dėl pogromų vykdymo. Jis net apsiverkė ir pasakė, kad Stahleckeris prisaikdinęs, jeigu jis trauksis jam gresia mirties bausmė. Jam buvo patarta pabėgti.“

7. Kas Lietuvoje prisidėjo prie K. Škirpos ir LAF istorijos iškraipymo? Ar centras sutinka su Vyganto Vareikio teiginiu 2017 m. gruodžio mėn. Kultūros baruose, kad nemokslinė dvigubo genocido arba simetrijos koncepcija savigynos tikslais sugalvojo lietuvių išeiviai“? Kas Lietuvoje prisidėjo prie šio iškraipymo? Ar centras prisidėjo? Ar analizavo šiuos aspektus? Panašu, kad toks iškraipymas yra ir centro išleistoje knygoje „Lietuvių tautos sukilimas 1941 m. birželio 22-28 d“ ir kt.

Informuojame, kad V. Vareikio, išeivijos lietuvių darbai LGGRT centrui žinomi. Jūsų cituojama V. Vareikio nuomonė nėra pagrįsta pagal istorijos mokslo reikalavimus, todėl nekomentuotina ir laikytina privataus asmens nuomone. LGGRT centro nuomonę, kad žydų genocidą Lietuvos teritorijoje vykdė nacių okupacinė valdžia, jau pagrindėme ankstesniuose atsakymuose.

Informuojame, kad Centro išleista knyga „Lietuvių tautos sukilimas 1941 m. birželio 22-28 d.“ priskirtina istoriografijai. Istorijos moksle priimta, kad tyrimus atliekantys istorikai kelia uždavinius, kuriuos jie turi atlikti tyrimo metu. Minėtoje knygoje tyrinėjamas rezistencinis aspektas. Uždavinys atskleisti sukilimo santykį su Holokaustu šiame darbe nekeliamas. Dėl to Jūsų klausimus, kuriuos keliate dėl šios knygos, laikome nepagrįstais.

8. Kurie LGGRT centro literatūros šaltiniai liudija, kad holokausto sąvoka ir įvykiai yra aiškinami sutinkamai su tarptautinės teisės aktais ir kt.?

Į šį klausimą jau atsakinėjome 2018-02-26 LGGRT centro atsakyme Nr.55R-21, kuriame jau buvo įrodyta, kad LGGRT centras, tirdamas Kazio Škirpos veiklą, „rėmėsi visais jam pasiekiamais informacijos šaltiniais ir ją vertino pagal Jungtinių Tautų Organizacijos

Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį bei Niurnbergo tribunolo statuto nuostatas ir Jungtinių Tautų Baudžiamojo Tribunolo praktiką, aiškinančią minėtas Konvencijos nuostatas.“ Iš čia išplaukia ir logiška išvada, kad ir dalis LGGRT centro nurodytų šaltinių buvo vertinami pagal tas pačias nuostatas.

Kita vertus, 2018-02-02 Seimo kontrolieriaus pažymoje, kurią gavote ir Jūs, nurodomas Teisingumo ministerijos atsakymas į Jūsų 2017 m. skundą Seimo pirmininkui ir Seimo Žmogaus teisių komitetui dėl to, kad neva LGGRT centras genocido sąvokos nevertina pagal Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį bei Niurnbergo tribunolo statuto nuostatas ir Jungtinių Tautų Baudžiamojo Tribunolo praktiką, aiškinančią minėtas Konvencijos nuostatas.

Šiame atsakyme Teisingumo ministerija nurodo, kad LGGRT centras teisės aktais nėra įgaliojtas teikti teisinio pobūdžio išvadas, taip pat pažymėta, kad genocido nusikaltimo sudėtis ir šios sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai Lietuvos Respublikos teismuose turėtų būti aiškinami vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 99 straipsnio, kuriame pateikta genocido nusikaltimo samprata, nuostatomis, ir kad *šiuo kontekste minimi tarptautinės teisės aktai Lietuvos teisėje nėra taikomi tiesiogiai*“.

Atsakydami į Jūsų keliamus klausimus dėl Arūno Bubnio prieš 25 metus pasakytų citatų, siūlome perskaityti LGGRT centro pernai išleistą Arūno Bubnio knygą „Lietuvių policijos batalionai 1941-1945 m.“, kur minimos visos genocido nusikaltimui priskiriamos veikos, kuriose dalyvavo lietuviai.

Kitų Jūsų minimų asmenų, ne LGGRT centro darbuotojų ir ne nagrinėjamo istorinio laikotarpio dalyvių nuomones, LGGRT centras vertina tik kaip nuomones, o ne kaip mokslininkams vertintinus istorinius šaltinius.

Viliamės, kad Jums čia pateikti išsamūs ir istorine metodika paremti atsakymai įtikins Jus, kad nėra mokslinio pagrindo keisti LGGRT centro išvados apie Kazį Škirpą.

Generalinė direktorė

Teresė Birutė Burauskaitė

Alfredas Rukšėnas, tel. (8~5) 266 1519, el. p. alfredas.ruksenas@genocid.lt
Dalius Egidijus Stancikas, tel. (8~5) 275 1266, el. p. dalius.stancikas@genocid.lt